

TA'LIM OLUVCHILARNI TA'LIM MUASSASALARIGA MOSLASHISHINI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Djumanov Sherali Zakirovich

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Adamboyeva Ruxsora Botir qizi,

O'ktamqulova Shahzoda Oybek qizi

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali talabalari

sherali.zhumanov.83@bk.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'qituvchi faoliyatini shakllantirishda kommunikativ qobiliyatlarning roli va o'rni yoritiladi.

Maqoladan mutaxassislarning kommunikativ qobiliyatni shakllantirishni takomillashtirish muammosi bilan shug'ullanuvchilar foydalanish mumkin.

Kalit so'zlar: O'qituvchi shaxs, shakllantirish, kommunikativ qobiliyat, boshlang'ich sinf, axborot, kommunikativ bilimdonlik, ta'lim-tarbiya, algaritim, ketma-ketlik, dolzarblik, ijtimoiy zaruratlik.

Mavzuning dolzarbligi: Ma'lumki, ilmiy tadqiqot jarayoni va uning yechimlarini izlash natijalari jamiyat taraqqiyoti rivojining asosini tashkil etadi, ya'ni ular orqali taraqqiyot sur'ati tezlashadi. Bunday taraqqiyot sur'atini esa umummilliy tadqiqotlar yordamida ta'minlash mumkin bo'ladi, va ular xususiy ilmiy tadqiqotlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Umumilmiy tadqiqotlar inson aqliy faoliyatining ma'lum (aniq) maqsadga yo'naltirilgan ijodiy harakatlar majmuasidan iborat bo'lib, hodisa va narsalar o'rtasidagi aloqadorlik hamda taraqqiyot qonuniyatlarini yaratishga mo'ljallangan ijodkorlikdir.

Bundan ko'zlangan maqsad hodisa va jarayon to'g'risida yangi bilimga ega bo'lish, uni takomillashtirish va ular asosida qo'yilgan muammo bo'yicha yangi metodologiya, texnika, texnologiyalar va shu kabilarni yaratishdan iboratdir.

Jumladan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash borasidagi global tendensiyalar pivojlangan demokpatik davlat va fuqarolik jamiyati bappo etish talablapiga mos ravishda oliy ta'lim muassasalari ta'lim oluvchilarni kommunikativ qobiliyatlarini shakllantirish, ularda muloqot madaniyati, empatiya, notiqlik mahorati kabi kasbiy va shaxsiy sifatlarni rivojlantirishni taqozo etmoqda.

Jamiyat rivojlangan sari undagi insonlar o'rtasidagi munosabatlar tizimi shakllanib borgan va bu munosabatlar sodir bo'layotgan o'zgarishlarga bog'liq ravishda o'ziga xos xarakter kasb etadi. Bu jarayonning ahamiyatli belgilaridan biri shuki, sodir bo'layotgan o'zgarishlar o'qituvchi faoliyatigaham o'z ta'sirini qo'rsatadi. Shu sababli ham pedagogik faoliyatning mazmuni ko'p jihatdan o'qituvchining o'ziga, ya'ni atrofdagilarga, o'z-o'ziga, umuman hayotga bo'lgan munosabatlariga bog'liq bo'ladi.

Ma'lumki, pedagogik faoliyatda kommunikativ munosabatlar, ularning xususiyatlari boshqalar bilan bo'ladigan muloqot jarayonida shakllanadi va namoyon bo'ladi. Pedagogik faoliyatda insonlar bilan munosabatlarni tashkil qilish, ularni

yuragiga yo‘l topa olish, ularda o‘ziga nisbatan moyillik uyg‘otish har bir pedagog uchun juda muhim. Bunday malakalar hayotdagi va kasbiy muvaffaqiyatlarning asosi hisoblanadi.

Shu sababli ham mazkur maqolaga ta‘lim oluvchilar shaxsini shakllantirishda kommunikativ muloqotlarning o‘rni va ahamiyatini yoritishni maqsad qilib oldik.

Pedagogik faoliyatda ta‘lim oluvchilarni muloqotga chaqirish, ushbu jarayonda to‘g‘ri yo‘l topa bilish, ular bilan pedagogik nuqtai-nazardan maqsadga muvofiq o‘zaro aloqa bog‘lashga va muloqotga kirisha olish har bir o‘qituvchidan o‘zaro faol muloqotlarga tegishli ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishni talab etadi. Shuning bilan birga har bir o‘qituvchi o‘zini pedagogik faoliyatidagi muvoffaqiyati uchun muloqotga kirishish, shaxslararo munosabatlarni to‘g‘ri tashkil etish, ta‘lim oluvchilarni va insonlarni o‘z tarafdorlariga aylantirish, fikrini boshqalarga to‘g‘ri yetkaza olish, o‘zgalarni tushunish borasidagi psixologik bilim va malakalarga ega bo‘lishi o‘ta muhim hisoblanadi.

Ta‘lim beruvchi uchun pedagogik faoliyatdagi eng zarur sifatlardan biri – bu o‘z xatti-harakatlarini boshqarish bo‘lib, bu qobiliyat o‘qituvchiga turli xil vaziyat va sharoitlarda o‘zini qanday tutish, vaziyat talablaridan kelib chiqqan holda muloqotni tashkil qilish, suhbatdoshning individual psixologik xususiyatlarini bilib, vaziyatga to‘g‘ri ta‘sir ko‘rsatish va natijada o‘z rejalashtirgan maqsadiga erishish imkonini beradi. Bu esa, ta‘lim beruvchi o‘z hayotida kommunikativ bilimlardan, ayniqsa, pedagogik faoliyatda ta‘lim oluvchilar bilan muloqotda qanchalik unumli foydalana olsa, shunchalik, pedagogik faoliyatni o‘zi uchun ma‘qul tarzda tashkil etish imkoniga ega bo‘ladi, unga xulosaviy fikrni qayd etishga asos bo‘ladi. Har bir ta‘lim oluvchi qanchalik o‘ziga xos, individual bo‘lmasin, baribir ta‘lim oluvchilar psixologiyasi o‘rtasida o‘xshashlik, umumiylik mavjudki, bunday umumiyliklar ma‘lum bir qonuniyatlarda o‘z ifodasini topadi.

Tadqiqot usullari:

Bular:

avvalo, bemavrid gapirmaslik;

ikkinchidan, lutf ila yumshoqlik bilan so‘zlash;

uchinchidan, ochiq chehra bilan gapirib aftini burishtirmaslik;

to‘rtinchidan, eshituvchiga malol kelmaydigan tarzda gapirish;

beshinchidan, faqat foydali gaplarni gapirish;

oltinchidan, o‘ylab, andisha bilan so‘zlash (o‘ylamay aytilgan gap pushaymonlik keltiradi).

yettinchidan, kishilar gapirayotganda oraga gap qo‘shmaslik, so‘zini bo‘lmaslik;

sakkizinchidan, ko‘p gapirmaslik, zero bu fozillik belgisidir.

Insonning borliq bilan hamkorlik harakatlari tizimi shaxslararo munosabatlarda, ijtimoiy hayot va faoliyatda, ishlab chiqarishda obyektiv muomala negizida yuzaga keladi. Obyektiv munosabatda aloqalar, ularning o‘zaro bog‘langanligi, hamkorligi, tobeligi, uyg‘unligi, real guruhlarda va jamoalarda qonuniy ravishda namoyon bo‘ladi. Jamoadagi munosabatlar negizida subyektiv xususiyatli shaxslararo munosabatlar tug‘iladi.

Bunday masalalarning muhim jihati shundaki, ta‘lim beruvchi kommunikativ munosabatlarni tashkil etar ekan, ko‘pincha o‘z shaxsiy tajribasiga tayangan holda o‘zi

uchun ma'qul tarzda va shaklda bu munosabatlarni tashkil etadi. Afsuski, ko'p hollarda bunday tashkil etilgan muloqotlar ta'lim oluvchilar bilan munosabatda muloqotda har doim ham ta'lim oluvchilarning psixologik xususiyatlari va munosabatlardan kutadigan natijalari hisobga olinmaydi. Bu esa ikkinchi tomonning tushunmovchilikka, shu jumladan, ta'lim beruvchini ham tushunilmay qolishiga sabab bo'ladi.

Muloqotning muvaffaqiyatli bo'lishida bo'lajak o'qituvchining shakllangan sifatlari, fazilatlarining ahamiyati juda katta. Jumladan, ta'lim oluvchida ijobiy fazilatlar yaxshi shakllangan bo'lsa (xushmuomalalilik, kamtarlik, insonparvarlik, to'g'ri so'zlilik, vijdonlilik kabilar) muloqot jarayoni ham yaxshi o'tadi. Chunki, shaxslar bir-birini to'g'ri tushinishlari uchun muloqot muvaffaqiyatli bo'lishi uchun ular samimiy bo'lishlari lozim.

Xulosa: shunday ekan, o'qituvchilarning yuqori kasbiy tayyorgarlikka, kommunikativ qobiliyat borasida ham pedagogik mahoratga, yuqori intellektual salohiyatga, yuksak ma'naviy - axloqiy fazilatlariga, mafkura borasida chuqur dunyoqarashga ega bo'lishi, ta'lim - tarbiya ishlarida innovatsion texnologiyalardan samarali foydalana olishlarini davr talab etmoqda. Ayniqsa, ta'lim oluvchilardagi kommunikativ qobiliyatlar ularning kasbiy kompetentligining tarkib topishida muhim didaktik asos bo'lib hisoblanadi. Shuningdek, ta'lim - tarbiya jarayoni sifati va samaradorligini oshirish ham o'qituvchidagi kommunikativ qobiliyatining mustahkam tarkib topganligiga bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Каримова В.М., Акрамова Ф.А., Очилова Г.О., Мусаханова Г.М. Педагогика психология. Ўқув қўлланма – Т-: ТДИУ, 2010 - 393 б.
2. Zakirovich, Djumanov Sherali. "TALABALARDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARNI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI." *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research* (2022): 543-545.
3. Djumanov Sh.Z. Talabalarda kommunikativ qobiliyatlarni shakllantirish texnologiyalari // *Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallari to'plami – Jizzax: O'zMU Jizzax filiali, 2022-yil 14-15-oktyabr. 522-bet.*
4. Djumanov S. TALABALARDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOSIGA YONDASHUVLAR VA TUSHUNCHALAR // *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании. – 2023. – Т. 3. – №. 1.*
5. Джуманов, Ш.З. (2018). Бўлажак ўқитувчининг шахс бўлиб шаклланишида коммуникатив қобилиятнинг моҳияти. *FarDU–ilmiy xabarlar.– Фарғона, 5, 113-116.*
6. Джуманов Ш. ЎҚИТУВЧИ ВА ТАЛАБАЛАР ПЕДАГОГИК МУНОСАБАТЛАРИНИ ИЖТИМОЙ ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ // *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 77-82.*
7. Zakirovich, Djumanov Sherali. "TALABALARDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARNI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI." *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research* (2022): 543-545.

8. Джуманов, Ш., & Холикулова, С. (2022). Талабаларда коммуникатив қобилиятларни шакллантириш имкониятлари. *Современные инновационные исследования актуальные проблемы и развитие тенденции: решения и перспективы*, 1(1), 513-515.

9. Sherali D. TA'LIM JARAYONIDA INTERFAOL METODLARNI KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARGA TA'SIRINI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2023. – С. 334-336.

10. Djumanov S. Z. " KEYS" TEXNOLOGIYASI ASOSIDA O 'QUVCHILARDA MULOQOTCHANLIK SHAKLLANTIRISH IMKONIYATLARI //Academic research in educational sciences. – 2023. – T. 4. – №. TMA Conference. – С. 146-151.

11. Zakirovich D. S. TALABALARDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARNI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2022. – С. 543-545.

HISSIY INTELLEKT RIVOJLANISH OMILLARI

Yusupov Umidjon Salim o'g'li

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Qo'chqorova Feruza

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali talabasi

Annotatsiya: Ushbu tesizda hissiy intellektning rivojlanishning psixologik omillari, insonlardagi tuyg'ularni boshqarish, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish va bu xususiyatlarni insonlarda o'rganilishi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: O'z-o'zini anglash, motivatsiya, empatiya, ijtimoiy ko'nikma, hissiy intellekt, tuyg'ularni boshqarish, ta'lim va ota-onaning roli, malaklar.

Hozirgi kunda dunyodagi baracha insonlar o'zlarining aqliy intellektlarini bilishga intiladi. O'z navbatida insonlar o'zlarini hissiy holatlarini boshqara olishi va o'zgalarning hissiy holatiga hamdard bo'la olish xususiyati hisoblanadi. Hissiy intellekt hissiyotlarni tan olish, tushunish, boshqarish va samarali ifoda etish qobiliyatini anglatadi. U odamlarga o'z his-tuyg'ularini boshqarishga va boshqalarning his-tuyg'ulariga hamdard bo'lishga imkon beruvchi ko'nikmalar to'plamini o'z ichiga oladi.

Hissiy intellekt bir nechta asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi:

1. O'z-o'zini anglash: o'z his-tuyg'ularini, shu jumladan kuchli, zaif tomonlarini, qadriyatlarini va motivatsiyasini tan olish va tushunish qobiliyati.

2. O'z-o'zini tartibga solish: o'z his-tuyg'ularini, impulslarini va reaksiyalarini boshqarish va nazorat qilish qobiliyati. Bunga moslashuvchanlik, chidamlilik va stressni engish qobiliyati kiradi.